

Dags att vidga vyerna inom numismatisk forskning

NUMISMATIKEN ÄR EN HJÄLPVETENSKAP till arkeologin men kan även användas till att bistå forskningen inom till exempel ekonomisk historia. Den numismatiska forskningen i såväl Sverige som internationellt har hittills främst handlat om katalogisering av mynt och till viss del myntningspolitik. Metoderna som använts har varit stampkedjor och analys av myntens övriga egenskaper (halt, vikt, motiv med mera), dokumentation och beskrivning av skattfynd samt tolkning av olika skriftliga källor. Det är viktigt att man fokuserar på dessa metoder även i fortsättningen, eftersom de utgör den viktigaste basen för att analysera historiska mynt, myntsystem och penningpolitik.

Om man jämför den numismatiska forskningen med forskningen inom andra samhälls- och naturvetenskapliga ämnen förefaller det dock möjligt att vidga vyerna och utveckla forskningen. Förbättringar kan göras genom åtminstone tre typer av förändringar:

- att arbeta växelvis med teori och med empiri
- att använda statistiska metoder
- att öka internationaliseringen av forskningen

Dessa metoder och förändringar står inte i konflikt med den existerande numismatiska forskningen utan skulle komplettera den.

Koppling mellan teori och empiri

Man bör försöka koppla samman de empiriska observationer som man gör från skattfynd, från skriftliga källor och från myntens utseende med olika teorier och modeller. Inom nästan all samhälls- och naturvetenskaplig forskning arbetar man växelvis mellan teori och empiri med syfte att bygga upp enkla modeller. Att form-

ulera en teori är ett mer precist sätt att uttrycka ett orsakssamband än vad vanligt språkbruk normalt medger. Utan en teoretisk grund blir det svårt att förklara de empiriska fenomen som man observerar. Det är då lätt hänt att förklaringarna blir både ologiska och tagna ur sitt sammanhang.

En vanlig vetenskaplig arbetsgång är att man använder en teori för att generera hypoteser om hur verkligheten är beskaffad. Sedan testar man dessa hypoteser empiriskt med hjälp av statistiska eller andra metoder. Detta leder till att man accepterar, förkastar eller reviderar teorin. Det är sålunda hela tiden en växelverkan mellan teori och empiri.

I både Sverige och utomlands har man tidigare dragit en del slutsatser baserade på beskrivningar av skattfynd, men man har inte försökt koppla samman resultaten med vetenskapliga teorier. Mynt och andra betalningsmedel kan ha både kulturella och politiska syften, men de har alltid en ekonomisk funktion. Det är därför främst ekonomiska teorier som är aktuella. Naturligtvis måste dessa teorier anpassas till den tidsperiod och de villkor som då var rådande för att analysen ska bli träffande.

Statistiska metoder

Skattfynd erbjuder forskaren rika möjligheter att analysera datamaterialet på olika sätt. Inom så gott som alla samhälls- och naturvetenskapliga ämnen använder man statistiska metoder för att göra utsagor om egenskaper hos datamaterialet. Detta har man dock inte sett till i någon större omfattning inom den numismatiska forskningen, varken i Sverige eller utomlands. En orsak kan vara att forskarna, som ofta kommer från arkeologin, saknar skolning i kvantitativa metoder.

Statistiska test kan till exempel tillämpas för att analysera en skatts sammansättning. Man kan testa likheten av fördelningar av mynt mellan olika skattfynd eller hur sannolikt det är att ett skattfynd bara innehåller en mynt-

typ av två om man utgår ifrån att båda mynttyperna är präglade samtidigt.

Ökad internationalisering av forskningen

Ett tredje kännetecken för den numismatiska forskningen är att den ofta är geografiskt begränsad. Studier skrivs på det egna landets språk och man refererar ofta endast till skrifter från sitt eget land. Ett exempel på detta är åtskilliga svenska artiklar och böcker om medeltidsmynt (Klackenberg 1992, Jonsson 1995 och 2002, Hemmingsson 1994). Studier av den medeltida myntningen i Sverige drar sällan på den internationella forskningslitteraturen, trots att omfattande litteratur finns (Nau 1977, Grierson 1991, Spufford 1988, Kluge 2007). Vid en närmare analys visar det sig dock att det finns klara paralleller mellan myntningen och myntens funktion i Sverige jämfört med nere på kontinenten. Det är nästan alltid så att de mynttyper (brakteater, hohlpenningar, örtugar) som introduceras i Sverige är rena adoptioner av tyska eller andra länders mynttyper. Det är då högst sannolikt att man även adopterar myntens funktion eller hela myntsystemet.

En negativ konsekvens av geografiskt begränsad forskning kan bli att den kritiska granskningen kommer till korta. Granskningen är en central kvalitetssäkring inom forskningen och är beroende av en kritisk massa av forskare. Ett land som Sverige har ett begränsat antal forskare inom numismatiken. Det blir då nödvändigt att förankra de nya rönen på den internationella arenan, där den kritiska massan av forskare är tillräckligt stor. Ett naturligt steg är då att publicera sig i internationella tidskrifter enligt *peer-review*-principen, där anonyma forskare bedömer manuskripten. Men bortsett från *American Journal of Numismatics* är antalet sådana tidskrifter begränsade inom numismatiken. Det visar sig dock att de svenska forskarnas publicering i sådana tidskrifter är sällsynt. Sak samma gäller publi-

eringen av svenska numismatiska artiklar i närliggande tidskrifter inom ekonomisk historia och arkeologi.

En orsak till den geografiskt begränsade forskningen är att studier liksom hela avhandlingar skrivs på det egna landets språk. Avhandlingar skrivs dessutom som monografier i stället för sammanläggningar av separata studier. Båda dessa faktorer gör det tidsödande och kostsamt att publicera sig internationellt i tidskrifter och gör det väldigt svårt för numismatiker i andra länder att upptäcka och tillgodogöra sig den svenska forskningen. I de flesta akademiska discipliner i Sverige har man lämnat dessa gamla format på avhandlingar. Ett första steg mot en mer internationellt baserad forskning vore att avhandlingar skrivs som sammanläggningar av separata studier och på engelska. Ett annat steg vore att göra det meriterande att publicera sig internationellt – vilket även det är fallet inom andra samhällsvetenskapliga discipliner.

Kommande forskningsprojekt

I min kommande bok om medeltida brakteater – *Renovatio monetarum. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa* – som kommer att ges ut av SNF, tillämpar jag samtliga dessa tre metoder för att analysera medeltida brakteater i både Europa och i Skandinavien. Brakteaterna integreras med ekonomisk teori, statistiska test används för att analysera skattfynd och den svenska brakteatpräglingen kopplas samman med den internationella litteraturen. Materialet ska senare även publiceras på engelska antingen i bokform eller som separata studier som skickas till internationella tidskrifter enligt *peer-review*-principen.

I projektet analyseras medeltida brakteater ur ett ekonomiskt perspektiv. Utgångspunkten i analysen är att det fanns två huvudsakliga myntsystem i högmedeltidens Europa: långlivade och tidsbegränsade mynt. I båda systemen var mynten regionalt begränsade och utländska mynt var inte tillåtna (valutatvång). Mynter-

ren hade här ett växlingsmonopol på ogiltiga mynt. I systemet med långlivade mynt kunde samma typ gälla under en myntherres hela regeringsperiod eller till och med under flera myntherrar. Tidsbegränsade mynt drogs in med jämna mellanrum (till exempel varje år) och gamla mynt förklarades ogiltiga. Här tog myntherren ut en avgift.

Det finns två huvudsakliga syften med projektet:

- För det första försöker jag bygga upp en enkel teori som tar fram de egenskaper som kännetecknar regioner som valde långlivade respektive tidsbegränsade mynt. Här sätter jag upp vilka villkor som måste uppfyllas för att ett system med tidsbegränsade mynt ska fungera. Detta modellbygge baseras på empiriska observationer som görs nere på kontinenten. Jag analyserar också hur brakteaterna är sammankopplade med tidsbegränsade mynt. En viktig del av analysen är hur valet av myntsystem hänger samman med myntförsämringar.

- För det andra testar jag sedan hur väl denna modell passar in på de skandinaviska länderna. Vilka förutsättningar fanns att ha ett system med långlivade eller tidsbegränsade mynt här? Modellen med tidsbegränsade mynt tycks stämma väl överens med de svenska förhållandena.

Baserat på dessa metoder kommer jag fram till en del nya och intressanta resultat inte minst vad gäller myntningspolitik under den svenska medeltiden. Dessa förslag till metodmässiga förbättringar syftar till att föra den numismatiska forskningen framåt. Metoderna ska inte ersätta existerande metoder utan är komplementära.

Roger Svensson

Docent i nationalekonomi, IFN

Referenser

- Grierson, Ph., 1991, *Coins of Medieval Europe*. Seaby, London.
- Hemmingsson, B., 1994, "Myntpolitik och mynträkning under Magnus Ladulås och Birger Magnusson (1275-1320)". *Svensk Numismatisk Tidskrift*, 1994:7, s. 176-183.
- Jonsson, K., 1995, "Från utländsk metall till inhemskt mynt". *Numismatiska Meddelanden XL*, Svenska Numismatiska Föreningen, Stockholm, s. 43-61.
- 2002, "Utvecklingen av ekonomin som den speglas av myntningen", i Annerbäck, Lin (red.), *Birger Jarls tid – en brytningstid? Sex föreläsningar från ett symposium i Stockholm våren 2001*. *Runica et Mediaevalia*, Stockholm, s. 43-72.
- Klackenberg, H., 1992, *Moneta Nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige*. Almqvist och Wiksell, Stockholm.
- Kluge, B., 2007, *Numismatik des Mittelalters: Handbuch und Thesaurus Nummorum Medii Aevi*. Münzkabinett Staatlichen Museen zu Berlin och Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Berlin och Wien.
- Nau, E., 1977, "Münzen und Geld in der Stauferzeit", i *Die Zeit der Staufer*. Band III. Württembergisches Landesmuseum, Stuttgart, s.87-102.
- Spufford, P., 1988, *Money and its use in Medieval Europe*. Cambridge University Press, Cambridge.

Artikeln är publicerad i *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2011:8.